

ЛЕКСИКОЛОГІЯ І ФРАЗЕОЛОГІЯ

Сорока Т.

– кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови та перекладу Ізмаїльського державного гуманітарного університету
УДК 81'22 (811.111): 81'37

СЕМАНТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ГЕНЕРАЛІЗОВАНИХ СЕМ АНГЛІЙСЬКИХ АКСІОНОМЕНІВ

У статті досліджуються складові семантичної структури англійських аксіономенів. Основна увага зосереджена на розкритті сутності генералізованих сем за типами їхньої функціональності та структури.

Ключові слова: матриця, аксіономен, генералізована сема, семантична ознака.

Сорока Т.

– кандидат филологических наук, доцент кафедры английского языка и перевода Измаильского государственного гуманитарного университета

СЕМАНТИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА ГЕНЕРАЛИЗОВАННЫХ СЕМ АНГЛИЙСКИХ АКСИОНОМЕНОВ

В статье исследуются компоненты семантической структуры английских аксиономенов. Особое внимание уделено раскрытию сущности генерализованных сем по типам их функциональности и структуры.

Ключевые слова: матрица, аксиономен, генерализованная сема, семантический признак.

Soroka T.

– Candidate of Science (Linguistics), Associate Professor, Department of the English Language and Translation, Izmail State University of Humanities

SEMANTIC CHARACTERISTICS OF THE ENGLISH GENERALIZED SEMES

The purpose of the article is to investigate semantic components in the structure of the English axionomens. Special attention is paid to terminological defining functional and structural types of generalized semes.

Key words: matrix, axionomen, generalized seme, semantic indication.

Постановка проблеми. У сучасній семасеології існує декілька шляхів виділення та перевірки сем у лексичних значеннях: асоціативний експеримент, компонентний, дистрибутивний або аналіз словникових дефініцій, останній з яких виявився пріоритетним у процесі дослідження аксіономенної лексики. Незважаючи на великий обсяг публікацій з цього питання, усе ж єдиної загальноприйнятої думки щодо семи, її визначення досі немає. На позначення компонентів значень слів використовуються різноманітні терміни: *маркер* (Дж. Катц, Дж. Фодор), *фігура* (Л. Ельмслев), *диференційна ознака* (І. Арнольд), *семантичний множник* (Л. М. Васильєв, О. К. Жолковський), *семантична ознака* (Г. А. Уфимцева), *семантичний примітив* (Г. Вежбицька) та інші. Відповідно до фактичного матеріалу нашого дослідження, вважаємо за потрібне ввести в науковий обіг термін **генералізована сема** (ГС), під якою розуміємо конструкт рубрикового або підрубрикового словникового

тлумачення зі скорочено-узагальненим змістом, що виводиться логічним шляхом із вихідної семми і застосовується в моделюванні горизонтальної ланки матриці.

Аналіз останніх досліджень. У низці статей, присвячених аналізу лексико-семантичних угруповань аксіономенів [1; 2], викладено результати наукового дослідження слів з найвищим, середнім ступенем полісемії та моносемічних лексем, які кваліфікуються як ціннісно-обумовлені реєстрові одиниці лексикографічних джерел тлумачного характеру. Тому представлення складників лексичного значення англійських аксіономенів в аспекті синхронійної передачі смислової структури їхніх словникових тлумачень видається доцільним.

Мета дослідження полягає в термінологічному обґрунтуванні складових семантичної структури англійських аксіономенів. Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) визначити термін *генералізована сема*; 2) розкрити сутність генералізованих сем за типами їхньої функціональності та структурними різновидами; 3) встановити різницю між генералізованою семою і семантичною ознакою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи лексичні значення англійських аксіологічних мовних одиниць зазначимо, що за матрицею може бути достатньо повно представлена їх змістовність (див. фрагмент Табл. 1). Порівняно з тлумачним словником матриця як фрагмент лексичної системи мови формально простіше відображає її семантику, взаємне відношення плану змісту й плану вираження аксіономенів, а топографічний спосіб розміщення в ній заповнених клітин практично замінює словесне вираження тлумачної частини лексичного значення.

Ця модель фіксує семантичні зв'язки між словами на позначення цінностей у вигляді стовпчиків і рядків однакової довжини, де плюсом (+) позначається співвідношення аксіономенів та їхніх сем.

Таблиця 1.

Фрагмент матриці семантичних співвідношень англійських аксіономенів

Аксіономен	Генералізована сема																				
	state (of), condition	quality of	in science	in phrases	act (of), action(s)	in plural	ability, capacity	person(s)	in religion	feeling (of)	virtue	thing(s), object(s)	way (of), manner (of), method	attitude(s)	freedom (from)	system	tendency, inclination	principle(s)	adherence, allegiance	body (of)	
<i>life</i> ²⁵	+		+	+	+	+		+	+			+	+					+			
<i>time</i> ²⁴			+	+	+	+										+					
<i>order</i> ²³	+	+	+	+		+		+	+							+					+

nature ₂₂	+	+	+	+				+	+							+			
right ₂₁	+	+		+			+						+		+		+	+	
grace ₂₀	+	+	+	+			+	+		+						+			
spirit ₁₉		+	+	+			+	+	+				+			+	+		
law ₁₈			+	+	+			+	+				+			+		+	+
love ₁₇				+				+	+	+		+		+					
style ₁₆		+	+	+									+						
soul ₁₆		+		+				+	+	+								+	
mind ₁₅	+		+	+			+	+	+				+						
art ₁₅			+	+	+	+	+						+	+					
space ₁₄	+		+													+			
power ₁₄			+	+			+	+	+										
culture ₁₃	+	+	+					+							+				
wisdom ₁₃	+	+		+	+		+		+										+
dream ₁₃	+				+			+					+						
will ₁₃				+	+		+							+			+		
honour ₁₃				+		+		+				+	+						

В англomовному матеріалі прикладом встановлення семного складу шляхом узагальнення змісту словникового тлумачення слугує аксіономен **spirit**₁₉ (2. An attitude or principle that inspires, animates, or pervades thought, feeling, or action), в результаті чого семема розкладається на дві ГС1 «*attitude(s)*» і ГС2 «*principle(s)*», що визначаються в дослідженні як багатофункціональні, оскільки з'являються в структурі лексичних значень інших аксіономенів, розміщених по спадній вертикальній осі матриці, а саме: ГС «*attitude(s)*»: **love**₁₇ (10. affectionate attitude), **culture**₁₃ (5. A particular set of attitudes that characterizes a group of people), **will**₁₃ (6. Bearing or attitude toward others), **sympathy**₁₁ (2. a favourable attitude), **mercy**₁₀ (1. attitude towards an offender, adversary), **piety**₉ (3. insincere attitude), **diligence**₉ (2. the attitude of someone who works very hard and very carefully), **charity**₉ (4. a kindly and lenient attitude towards people), **tolerance**₈ (1. a fair, objective, and permissive attitude toward those whose opinions, practices, race, religion, nationality, etc., differ from one's own), **respect**₈ ((uncountable) an attitude of consideration or high regard), **optimism**₇ (2. the attitude of somebody who feels positive or confident), **mentality**₇ (2. a habitual or characteristic mental attitude that determines how you will interpret and respond to situations), **humanism**₇ (3. An ethical attitude), **loyalty**₇ (3. An attitude of devoted attachment and affection), ГС «*principle(s)*»: **life**₂₅ (24. A principle that is considered to underlie the distinctive quality of animate beings), **right**₂₁ (a moral, ethical, or legal principle considered as an underlying cause of truth, justice, morality, or ethics), **law**₁₈ (1. the principles and regulations established in a community by some authority and applicable to its people, whether in the form of legislation or of custom and policies recognized and enforced by judicial decision), **soul**₁₆ (1. the principle of life, feeling, thought, and action in humans, regarded as a distinct entity separate from the body, and commonly held to be separable in existence from the body), **truth**₁₁ (3. a proven or verified principle),

morality₁₁ (3. principles of behaviour in accordance with standards of right and wrong), **justice**₁₀ (2. *ethics* ■ the principle of fairness that like cases should be treated alike), **logic**₁₀ (2. ■ the principles that guide reasoning within a given field or situation), **democracy**₉ (3. The principles of social equality and respect for the individual within a community), **humanism**₇ (9. *sometimes initial capital letter* the principles of the humanists), **rationalism**₅ (1. the principle of accepting reason as the supreme authority in matters of opinion, belief, or conduct).

В лексичних значеннях аксіономенів виокремлюються також і однофункціональні ГС, що виступають в якості семантичного елемента семми окремого слова і не здатні об'єднувати аксіономени для утворення між ними семантичних спорідненостей за цим показником. Із загальної кількості однофункціональних ГС можна навести такі приклади: «*death*» (**time**₂₄: 16. a particularly important moment, esp. childbirth or death), «*era*» (**time**₂₄: 6.a. the period or era now or previously present), «*instant, moment*» (**time**₂₄: 11. an appointed, fit, due, or proper instant), «*minute (hour)*» (**time**₂₄: 4. the minute, hour, or similar measurement as indicated by a clock), «*part of a year, day*» (**time**₂₄: 15. a particular part of a year, day), «*rate of marching*» (**time**₂₄: *Military. rate of marching, calculated on the number of paces taken per minute*), «*season*» (**time**₂₄: 17. a particular season).

З метою встановлення спільних властивостей в межах визначеної групи слів на позначення цінностей англійської етнолінгвокультури як сукупності окремо визначених полі- або моносемічних аксіономенів в нашому дослідженні послуговуємося семантичною ознакою (СО). Якщо в лексичних значеннях різних мовних одиниць спостерігається смислова тотожність деяких тлумачних частин словникових дефініцій, то їхнє об'єднання за принципом семантичної схожості інтерпретуючих елементів для найменування єдиної СО буде доцільним. Подібні СО, що складаються з N- кількості компонентів, відзначають синонімічні відношення останніх. Так, слова **life**₂₅, **right**₂₁, **law**₁₈ конкретизуються в кожному окремому випадку завдяки спільній вказівці на СО «*way (of), manner (of), method*». Однослівне виділення компонента в межах СО свідчить про стрижневу ідею, що покладено в основу тлумачень аксіономенів. Наприклад, **life**₂₅ за СО «*existence*» трактується як гідне існування («*a worthwhile existence*»), а **nature**₂₂ – як просте, примітивне існування («*a primitive existence*»).

Хоча СО та ГС збігаються за змістом, різниця між ними полягає в тому, що СО кваліфікуються як категоріальні характеристики співвідношень двох і більше аксіономенів, що складають конкретну групу, наприклад, десятизначних, одинадцятизначних і т.д. слів, інтерпретуючи їхні семантичні властивості, а ГС, виступаючи дискретними семантичними елементами семми, функціонують в якості формалізованих вказівок на наявність семантично-похідних компонентів (враховуючи відтінки лексичних значень на рівні ремарок і позначок) в структурі лексичного значення одного або кількох різногрупних

аксіономенів. Відображення СО в матриці здійснюється за допомогою ГС, в якій в сукупності зі всіма відібраними для дослідження словами на позначення цінностей вони слугують її інструментарієм. Строге матричне упорядкування ГС і аксіономенної лексики сприяє виявленню семного складу всіх лексико-семантичних угруповань відповідно до їхнього ступеню полісемії.

За своїми структурними типами виділяються одно- і багатокомпонентні ГС. Однокомпонентними ГС виступають:

а) **самостійні субстантиви** («*person(s)*», «*attitude(s)*», «*freedom (from)*», «*system*», «*principle(s)*», «*body (of)*», «*favour*», «*belief(s)*», «*righteousness*», «*skill*», «*knowledge*», «*kindness*», «*exclamation*», «*energy*», «*spirit*», «*source of*», «*period*», «*existence*», «*property*», «*degree (of)*», «*relation(ship)*», «*obligation*», «*correctness*», «*leniency*», «*rule(s)*», «*pleasure*», «*thought(s)*», «*familiarity*», «*aid*», «*conduct*», «*bliss*», «*endurance*», «*reality*», «*course*», «*unity*», «*arrangement*», «*service*», «*essence*», «*appearance*», «*enthusiasm*», «*embodiment*», «*compassion*», «*attention*», «*intellect*», «*training*», «*expectation*», «*image(s)*», «*girl (woman)*», «*care*», «*self-determination*», «*information*», «*caution*», «*renown*», «*piety*», «*restraint*», «*lifetime*», «*animation*», «*interval*», «*heyday*», «*childbirth*», «*silence*», «*charm*», «*cunning*», «*area(s)*», «*erudition*», «*enlightenment*», «*insight*», «*self-respect*», «*guardianship*», «*administration*», «*ease*», «*veracity*», «*convenience(s)*», «*protection*», «*validity*», «*reasoning*», «*bravery*», «*superiority*», «*joy*», «*welfare*», «*task*», «*productivity*», «*tax*», «*simplicity*», «*economy*», «*sacredness*», «*celebrity*», «*achievement*», «*secrecy*», «*biography*», «*death*», «*era*», «*minute (hour)*», «*season*», «*command*», «*array*», «*fraternity*», «*neatness*», «*countryside*», «*environment*», «*instincts*», «*scenery*», «*side*», «*turn*», «*liquid*», «*jurisprudence*», «*litigation*», «*police*», «*affair*», «*fashion*», «*gnomon*», «*tool*», «*genre*», «*distance*», «*expanse*», «*cultivation*», «*cartel*», «*evidence*», «*influence*», «*seriousness*», «*fantasy*», «*impression*», «*storage*», «*consolation*», «*quilt*», «*punishment*», «*scourge*», «*communication*», «*speech*», «*vocabulary*», «*clergy*», «*assiduity*», «*stagecoach*», «*self-effacement*», «*destiny*», «*income*», «*apartment*», «*treaty*», «*rumour*», «*outcome*», «*soundness*», «*pudency*», «*practicality*», «*speed*», «*seclusion*», «*plurality*», «*abstinence*», «*invention*», «*quality of*», «*feeling (of)*»);:

б) **прийменниково-іменникові узгодження** («*in science*», «*in religion*», «*in plural*», «*in phrases*», «*in sport (play)*», «*in music*»).

З точки зору комбінаторної спроможності, багатокомпонентні ГС поділяються на такі різновиди:

а) **сукупності перерахованих номінативних елементів, між якими встановлюється причинно-наслідковий зв'язок** («*state (of)*», «*condition*», «*ability, capacity*», «*thing(s), object(s)*», «*fact (of), event*», «*way (of), manner (of), method*», «*tendency, inclination*», «*adherence, allegiance*», «*force(s), strength*», «*rank, title*», «*right; privilege*», «*(self-)control, regulation*», «*opinion, viewpoint, estimate*», «*reputation, standing*», «*work, profession, occupation*», «*certitude, assurance*», «*chance, occasion, opportunity*», «*quantity, sum of*», «*sophistication, refinement*», «*worth, merit*», «*power, ascendancy*», «*regard, esteem*», «*sort, kind, type*», «*instruction, lesson*»,

precept", «immunity, inviolability», «statement, expression», «wish, desire», «affection, attachment», «awareness, understanding», «development, improvement», «fairness, frankness», «propriety, decorum», «intention, purpose», «interest(s), concern», «organization, institution», «virginity, celibacy», «autonomy, independence», «autonomy, independence», «precision, exactness», «continuance, duration», «character, temperament», «praise, thanksgiving», «country, state», «benefit, profit», «succession, sequence», «world, universe», «remembrance, commemoration», «nation, society», «splendour, magnificence», «approval, sanction», «nobility, magnanimity», «perseverance, tenacity», «abundance, wealth», «instant, moment», «seat, berth», «daydream, reverie», «reproduction, portrayal», «composition, structure», «journey, tour», «act (of), action(s)», «agreement, conformity»);

б) словосполучення з асиндетично-препозиційною атрибутивністю («another word for», «good fortune», «ideal instance», «particular detail (point)», «supernatural being», «legal document», «cultural movement», «prison sentence», «living organisms», «political party», «sexual intercourse», «computer program», «natural phenomena», «battle formation», «illustrative (decorative) material», «commercial credit», «medical treatment», «opposite sex»);

в) словосполучення з асиндетично-постпозиційною атрибутивністю («arts collectively»);

г) словосполучення, що поєднують асиндетично препозиційну та постпозиційну атрибутивність («non-physical part of a person»);

д) словосполучення із синдетичною атрибутивністю («mode of living», «mark of distinction», «part of a year, day», «rate of marching», «one of pair», «group of lions», «leave from navy», «unit of weight and money»).

Зміст словникових дефініцій переконую в тому, що ГС в якості елементів, з яких утворюються лексичні значення аксіономенів, поєднують у собі відображення досить розрізнених понять об'єктивної дійсності. На цій підставі вважаємо, що в основі компонентів лексичних значень лежать екстралінгвістичні фактори.

Висновки. Отже, провівши компонентний аналіз змісту семем англійських аксіономенів, відмітимо, що їхніми узагальненими семантичними складовими виступають ГС. За функціональністю розрізняються однофункціональні та багатфункціональні ГС. Матриця як фрагмент лексичної системи української мови дозволила виявити взаємовідношення між аксіономенами завдяки формам лаконічної репрезентації одно- і багатоконпонентних ГС.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі ми вбачаємо в зіставно-типологічному аналізі мовної об'єктивації аксіологічних категорій духовної культури українського, англійського та французького народів.

Література

1. Сорока Т. В. Матричне представлення аксіономенів із середнім ступенем полісемії (на матеріалі сучасної української мови). *Мова і культура*. 2013. Вип. 16. Т. III (165). С. 167–175.

2. Сорока Т. В. Особливості системного співвідношення українських та англійських аксіоменив. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2016. Вип. 14. С. 197–207.

3. Oxford English Dictionary : in 12 vol. / chief ed. James Murray. London : Oxford University Press, 1963. V. I. 1240 p.; V. II. 1308 p.; V. III. 488 p.; V. IV. 532 p.; V. V. 758 p.; V. VI. 820 p.; V. VII. 1216 p.; V. VIII. 936 p.; V. IX. 386 p.; V. X. 396 p.; V. XI. 493 p.; V. XII. 105 p.

Сечка С.

– кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

УДК 811.111'255.4

ЗМІСТ ТА КОГНІТИВНА СКЛАДОВА АФОРИЗМІВ У ПОЛІТИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто особливості політичного дискурсу англійської мови. Автором розглянуто політичний афоризм як особливу одиницю, яка відображає інтереси та світогляд певного політичного діяча. На прикладах афоризмів відомих світових політиків автором визначено найбільш розповсюджені концепти, які вживаються в політичному дискурсі, такими концептами є: «політика», «держава», «цінність», «керівництво», «влада» та «економіка».

Ключові слова: афоризм, концепт, лексема, політичний дискурс, політичний діяч.

Сечка С.

– кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры иностранных языков Донбасского государственного педагогического университета

СОДЕРЖАНИЕ И КОГНИТИВНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ АФОРИЗМОВ В ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛЕКСИКЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

В статье рассматриваются особенности политического дискурса английского языка. Автором рассматривается политический афоризм, как особая единица, которая отражает интересы и мировоззрение определенного политического деятеля. На примерах афоризмов известных мировых политиков, автором определены наиболее распространенные концепты политического дискурса, такими концептами являются: «политика», «государство», «ценность», «руководство», «власть» и «экономика».

Ключевые слова: афоризм, концепт, лексема, политический дискурс, политический деятель.

Sechka S.

– Candidate of Science (Theory of Education), Senior Lecturer, Department of Foreign Languages, Donbas State Teachers' Training University

THE CONTENT AND COGNITIVE ELEMENT OF APHORISMS IN THE POLITICAL LEXIS OF THE ENGLISH LANGUAGE

The article deals with the peculiarities of the political discourse of the English language. The author considers the political aphorism as the special unit that indicates the interests and world outlook of a certain politician. After analyzing the examples of aphorisms of famous world politicians the author determined the most frequently used concepts that are used in the political discourse, such concepts are: «policy», «state»,